

**Закарпатський угорський інститут
ім. Ференца Ракоці II**

**ВНЕСОК НАТУРАЛІСТІВ-АМАТОРІВ
У ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО
РІЗНОМАНІТТЯ**

Materiали

Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 200-річчю від дня народження
Людвіга Вагнера
(14-16 травня 2015 року, Берегово, Україна)

**Берегово
2015**

УДК: 570:061.3

ББК: 28Г

В - 93

ВНЕСОК НАТУРАЛІСТІВ-АМАТОРІВ У ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ: Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Людвіга Вагнера (14-16 травня 2015 року, Берегово, Україна). – Ужгород, 2015. – 676 с.

У збірнику представлені матеріали, присвячені життєвому шляху, науковій спадщині та різним аспектам творчості дослідників природи – як професійних науковців так і натуралістів-аматорів; історії вивчення різних груп рослин і тварин, дослідження природних комплексів, становлення природоохоронних територій, дендропарків, а також історії створення і формування колекційних фондів гербаріїв, ботанічних садів, дендраріїв та ін..

Для фахівців у галузі біології, охорони природи та історії біологічної науки, вчителів шкіл, студентів вищих училищ закладів, а також освітян та краєзнавців.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II (протокол № 1 від 23.02.2015 р.)

Організатор конференції: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Співорганізатори: Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

Ужгородський національний університет

Закарпатський краєзнавчий музей

Угорський природничий музей (Будапешт, Угорщина)

Науковий комітет:

Проф. Боргіді О. (Угорщина), проф. Сікура Й. (Україна),

Орос І. (Україна), проф. Комендар В. (Україна)

Організаційний комітет:

Буцко С. (Україна) – Співголова Конференції,

Шевера М. (Україна) – Співголова Конференції,

Андрік Є. (Україна) – Вчений секретар,

Когут Е. (Україна), Гасинець Я. (Україна), Кіш Р. (Україна),

Сабадош В. (Україна), Желіцькі І. (Україна), Гаднадь І. (Україна),

Коложварі І. (Україна), Джахман Р. (Україна), Піфко Д. (Угорщина)

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

ISBN 978-966-2303-13-1

© Закарпатський угорський інститут

ім. Ференца Ракоці II

© Автори

ДОСЛІДНИК ДАЛЕКОГО СХОДУ – МИХАЙЛО ЯНКОВСЬКИЙ

Шидловський І., Затушевський А., Царик Й.

Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна, shydlyk@gmail.com, andriy.zatushevsky@gmail.com

MICHAEL YANKOVSKY – RESEARCHER OF THE FAR EAST

Shydlovskyy I., Zatushevskyy A., Tsaryk J.

Zoological Museum, Ivan Franko Lviv National University, Ukraine

ABSTRACT. A great amount of information has been gathered about Michael Yankovsky as he was an outstanding personally and famous natural scientist of Far East, especially: geographer, entomologist, ornithologist and archeologist. Stand of prehistoric man was discovered by him, published articles of geography and biology From Ussuri land, described more than 100 species of insects, birds and plants. M. Yankovsky was active member of Society study of Amur land and donor and founder of natural museum in Vladivostok. In his honour was named two species of plants and more than 20 animals species and subspecies.

Ім'я дослідника Михайло Янковського – широко відоме в науці і публікацій про нього, написаних різними мовами, достатньо (Michał Jankowski; Słownik ..., 1987; Истории о крае: замок..., Новомодный; Янковский Михаил Иванович), проводяться ювілейні конференції (Янковские чтения. Материалы конференций 1992, 1994, 1996). Проте, як виявилося, є ще й багато протиріч, зокрема щодо дати і місця народження (Słownik ..., 1987). Метою нашої публікації було зібрати усі відомі факти, стосовно цієї непересічної особистості.

Михайло Янковський (Michał JANKOWSKI herbu Nowina) народився 24 вересня 1842 року у Злоторії (Złotoria), поблизу Тикоціна (Tykocin), Підляського воєводства у Польщі. Дитинство, з 1842 по 1851 рік провів у родинному маєтку. Навчався у Горигорецькій сільськогосподарській школі (Hory-Horecka Szkoła Rolnicza), яка нині є Білоруською державною сільськогосподарською академією, поблизу Могильова.

Разом з іншими студентами брав участь у січневому повстанні 1863 року проти царського російського уряду. У вересні цього ж року був



засуджений до восьми років каторги у Сибіру, з позбавленням усіх дворянських прав. До Смоленська каторжників довезли, а далі до місця заслання добиралися пішки. По дорозі до Чити, отримав обмороження ніг. Під час перебування в селі Сівакове, біля Чити, познайомився з Бенедиктом Дібовським і Віктором Годлевським. У 1868 році Михайло Янковський влаштувався на золоті копальні Олекми, притоки річки Лени. У 1872 році, на запрошення Б. Дібовського, відправився на Далекий Схід у складі невеликої наукової експедиції (разом з В. Годлевським), де освоїв методики збору, препарування і опису природних зразків. Експедиція тривала до 1874 року. Для потреб експедиції М. Янковський побудував човен «Надежда». На Амурі відбулося знайомство його із Чаклеєвським, керуючим золотою копальню на острові Аскольд, неподалік Владивостока. Чаклеєвський, який також відбував покарання, отримав дозвіл повернутися до Польщі, тому запропонував його замінити на копальні. У 1874 році М. Янковський відправився на остров Аскольд, у якості нового керівника золотої копальні купця І. І. Кустера. Там він починає вести активну господарську діяльність: провів боротьбу з браконьєрами хунхузами, заборонив хижачький відстріл плямистих оленів, завіз на остров фазанів. Наведення загального порядку на копальні негайно позначилося і на збільшенні видобутку золота. У 1877 році на острові ним була встановлена станція спостереження за погодою, результати якої він направляв у Пулківську обсерваторію. У тому ж році Михайло Янковський одружується з Ольгою Кузнецовою.

У 1879 році М. Янковському були повернуті права дворянства, після чого, разом з другом Фрідельфом Геком, він переселяється на півострів Сідемі (Sidemi), де купує 321 десятину землі і ще 7375 десятин бере в оренду. Там буде свій маєток і починає вести господарську діяльність: розводить плямистих оленів, засновує першу в світі плантацію женев'єнню, займається конярством (Істории о крае: замок...). Уже в перші роки життя в Сідемі Михайло Янковський зайнявся пантовим оленярством. Ним був розроблений спеціальний верстат для зрізання пантів, який використовують й до нині. Паралельно з оленярством займався і конярством. Почавши справу з одного жеребця і десяти кобил, він закуповує коней різних порід і, зрештою, відкриває перший у Примор'ї кінний завод. Коні М. Янковського регулярно брали участь у скачках, що проводилися на Владивостоцькому іподромі та приносили маєтку чималий дохід. Але Михайло посилено працював над поліпшенням породи. У 1891 році, в Томську, ним був приданий табун у 42 голови. Томські коні значно покращили нову породу. Таким чином, до початку ХХ століття ним була виведена нова порода коней, яка відмінно пристосована до далекосхідних умов.

Незважаючи на величезну зайнятість по господарству, М. Янковський був ще й різностороннім дослідником природи. Він зробив значний внесок у розвиток науки того часу як географ, ентомолог, орнітолог, археолог. Ним була відкрита стоянка доісторичної людини, опубліковані статті з географії та біології Уссурійського краю, були описані більше 100 нових видів комах,

птахів і рослин. М. Янковський був активним членом Товариства вивчення Амурського краю. У 1889 році він пожертвував гроші на будівництво будівлі музею у Владивостоці і згодом брав активну участь у формуванні музейних колекцій (Істория. Приморский...). Колекції комах, зібраних Янковським, опрацьовували відомі фахівці: лусокрилих – Шарль Обертюр (Charles Oberthür), перетинчастокрилих – О. Радошковські (O. Radoszkowski), жуків – Рене Обертюр (René Oberthür) (Słownik ..., 1987).

На початку 90-х Михайло Янковський заснував у Владивостоці фірму «Янковський, Жулкевіч і Ко», яка у 1893 році побудувала завод шкіряних виробів. У 1902 році – відкрив книжковий магазин «Янковський і Трусов». Крім цього, він і далі займався збором наукових матеріалів для музеїв Владивостока, Іркутська та Хабаровська.

У 1905 році переїхав на постійне проживання до Владивостока. Під час російсько-японської війни командував підрозділом самооборони кордону. У 1908 році серйозно захворів на запалення легенів, і за вказівкою лікарів у 1909 – виїхав до Семипалатинська, а пізніше у Сочі, де прожив до самої смерті 1912 року.

Загалом, протягом усього життя М. Янковський збирав, препарував, описував і відсилив збори рослин та тварин для російських і європейських музеїв (Петербурга, Хабаровська, Іркутська, Владивостока, Варшави, Львова, Берліна, Парижа). Зокрема, у колекціях Зоологічного музею Львівського національного університету зберігаються понад 30 видів птахів, здобутих ним протягом 1881-1886 років і привезених з Сідемі (Шидловський, 2003).

На честь М. Янковського названо два види рослин (*Carex jankowskii* Gorodkov, *Alpinia jankowskii*) і понад 20 видів та підвидів тварин, зокрема: птахи *Emberiza jankowskii* Taczanowski, 1888 та *Cygnus columbianus jankowskyi*, *Pica pica jankowskii*; комахи (метелики): *Apamea jankowskii* Oberthür, 1879, *Atrachea jankowskii* (Oberthür, 1879), *Clanis undulosa jankowskii* Gehlen., 1932, *Cosmia jankowskii* Oberthür, 1884, *Craniophora jankowskii* Oberthür, 1880, *Cucullia jankowskii* Oberthür, 1884, *Dasychira jankowskii* Oberthür, 1884, *Amphipyra jankowskii* Oberthür, 1884, *Ismene jankowskii* Oberthür, 1880, *Peridea jankowskii* Oberthür, 1879, *Rhodinia jankowskii* Oberthür, 1881, *Marumba jankowskii* Oberthür, 1881, *Xanthocosmia jankowskii* (Oberthür, 1884), *Spilosoma jankowskii* Oberthür, 1881, *Staurophora jankowskii* Alphéraky, 1897, *Stenoloba jankowskii* Oberthür, 1884, *Zigera jankowskii* Oberthür, 1881; перетинчастокрилі: *Parabatozonus jankowskii* (Radoszkowski, 1887); туруні: *Agonum jankowskii* Lafer, 1992, *Carabus jankowskii* (Oberthür, 1883), двокрилі: *Geosargus jankowskii* Pleske, 1926; двопароногі: *Ochogona jankowskii* (Jawlowski, 1938), інфузорії: *Paramecium jankowskii* Dragesco, 1972, *Phialina jankowskii* Foissner, 1984, *Metopus jankowskii*) (Catalogue of Life), а також – вулицю у передмісті Владивостока (Владивосток...), породу коней, археологічну культуру епохи раннього заліза (**Янковська культура**), гору в Хасанському районі Приморського краю та перейменовано півострів Сідемі на півострів Янковського.

Література

1. История. Приморский музей имени Арсеньева [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://arseniev.org/about-museum/history/>
2. Истории о крае: Остров «Лефу – Циндао – Терминэйшн – Маячный – Аскольд». Приморский музей имени Арсеньева [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://arseniev.org/press/3973/>
3. Истории о крае: замок в бухте Витязь – одно из немногих сохранившихся свидетельств «времени Янковских». Приморский музей имени Арсеньева [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://arseniev.org/press/2723/>
4. Новомодный Е.В. Михаил Иванович Янковский. Галерея лепидоптерологов России [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://jugan.org/jankowsk.html>
5. Шидловський І. В. Становлення та раритети Зоологічного музею імені Бенедикта Дібовського // Наукові записки ДПМ. – Львів, 2003. – Т. 18. – С. 17-22.
6. Янковская культура [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://bsk.nios.ru/enciklopediya/yankovskaya-kultura>
7. Янковские чтения. Материалы конференций 1992, 1994, 1996 гг...;
8. Янковский Михаил Иванович [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://www.npacific.ru/np/library/encicl/30/0009.htm>
9. Catalogue of Life [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: <http://www.catalogueoflife.org>
10. Michał Jankowski [Електронний ресурс]. [Цит. 2015, 28 лютого]. – Режим доступу: http://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Jankowski
11. Słownik biologów polskich. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, 1987. - S. 226-227.